

doi:10.5559/di.21.1.15

Dragutin Babić
ETNONACIONALIZAM I
RAT U HRVATSKOJ
Teorijski aspekti
i istraživanje
međunacionalnih odnosa
u lokalnim zajednicama

Plejada, Zagreb, 2010., 325 str.

Knjiga *Etnonacionalizam i rat u Hrvatskoj* logički je nastavak ranijih Babićevih radova (s područja sociologije etničkih odnosa i sociologije migracija) i prve samostalne knjige *Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji: (re)konstrukcija lokalnih zajednica nakon ratnih sukoba*. Istraživanja obnove i uspostave primarnih socijalnih odnosa u Slavoniji ovdje su proširena i na druga područja Hrvatske koja su imala slične ratne i poratne procese.

Djelo se sastoji od pet cjelina, koje analiziraju hrvatsko-srpske odnose u prijeratnom, ratnom i poslijeratnom razdoblju: *Uvod u raspad jedne države; Kolaps socijalizma i nacionalno pitanje; Teorijski i iskustveni aspekti suživota; Empirijsko istraživanje (anketa): suživot Hrvata i Srba u poslijeratnom razdoblju i Suživot Hrvata i Srba nakon ratnih sukoba – izgledi i perspektive*. zaseban dio čini dodatak: *Etnografski zapisi – komentari ispitanika prilikom anketiranja*.

U uvodnom dijelu analiziraju se promjene koje su utjecale na međuetničke / međunacionalne interakcije prije i nakon raspada jugoslavenske države. Te promjene odvijale su se u raznim društveno političkim okvirima. Kolapsom socijalizma potaknuto je nacionalno pitanje konstitutiv-

nih naroda, ali i nekih nacionalnih manjina, poput albanske. Autor analizira modele aktiviranja etnonacionalizama, napose hrvatskog i srpskog, koji su postali novi homogenizacijski resurs i socijalni obrazac za rješavanje nagomilanih društvenih proturječja iz prošlih razdoblja. Novonastale kolektivističke paradigme postale su tako pogodnim zamjenama za propali socijalizam. Etnopolitička mobilizacija Hrvata i Srba sa snažnim kolektivnim povijesnim pamćenjem i sukob koji je uslijedio relativno su brzo dezintegrirali socijalne mreže lokalnih zajednica. Interpretaciju rata u Hrvatskoj kao etničkog sukoba autor dovodi u pitanje, ističući pritom tezu o ratu kao političko/državnom sukobu prije svega.

Pregledavajući opsežnu literaturu, autor propitkuje socijalna, ekonomska, kulturna i politička proturječja i kritički pristupa socijalnim konstrukcijama o Drugom, zatim pojmovima nacionalno, identitet i sjećanje. Slomom socijalističkoga porетка klasna paradigma i multietničko sjećanje gurnuti su na marginu sociopolitičkih zbivanja, dok su ona sjećanja koja su afirmirala naciju i nacionalno, nerijetko folklorno oblikovana, protežirana od političkih elita na obje strane. Hrvatska je u središtu analize, ali kako su sukobi na prostoru bivše Jugoslavije bili kompleksni, uključeni su mnogi akteri iz okolnih država. Time autor potpunije oslikava ukupnost političkih, kulturnih i društvenih odnosa. Naglašeno je postojanje različite percepcije bivše Jugoslavije. S jedne strane, ona je predstavljala sociopolitički okvir unutar kojeg je bio moguć zajednički život svih Srba u jednoj državi, dok je kod Hrvata prevladavala pretpostavka da je bolji gospodarski i nacionalni razvitak moguć jedino u neovisnoj hrvatskoj državi. Suprotnosti su kulminirale srazom potaknutim od političko-državnih elita koje su ideološki etnificirale politiku i politizirale etničko. Hrvatski je etnonacionalizam u tom sukobu imao homogenizacijsku snagu u obrani od srpske agresije. Međutim, autor spominje i naličja toga obrambenog hrvatskog etnonacionalizma, pa tako navodi upitne posljedice pojedinih vojnih akci-

ja ili diskutabilan odnos prema Bosni i Hercegovini.

Autor postavlja pitanje zašto je ekskluzivni etnonacionalizam gurnuo u stranu dotadašnje društvene vrijednosti, respektabilno iskustvo suživota i mogućnost mirnog razrješenja sukoba. Odgovori su traženi u empirijskom istraživanju suživota Srba i Hrvata u poslijeratnom razdoblju. Anketno istraživanje, koje je obuhvatilo uzorak Hrvata starosjedilaca, Srba starosjedilaca i Hrvata useljenika (iz Bosne i Hercegovine i Vojvodine), provedeno je na području Istočne i Zapadne Slavonije, Dalmacije i Banovine. Interes je usmjeren na percepciju prijeratnoga suživota, stigmatizaciju Drugog, sukobe nacionalnih skupina, mogućnost oprosta nakon rata, obnovu primarnih socijalnih odnosa, komunikaciju u poslijeratnom razdoblju i identitet Hrvata i Srba. Babić tako dokazuje da su Hrvati i Srbi u prijeratnom razdoblju imali razgranatu mrežu primarnih socijalnih odnosa, npr. susjedstvo, prijateljstvo, miješane brakove, rodbinstvo, kumstvo itd. Neki oblici socijalnih odnosa odoljeli su negativnom okruženju, više ili manje, ovisno o težini sukoba i traumatskom iskustvu. Postojanja iskustva suživota uz neke oblike primarnih socijalnih odnosa tako su postali socijalni kapital za oprost, komunikaciju i (re)konstrukciju lokalnih zajednica. Pojam *re(konstrukcija)* Babić je definirao u svojoj prvoj knjizi i pod njim razumijeva obnovu i ponovnu izgradnju lokalnih zajednica starosjedilačkoga stanovništva iz prijeratnog razdoblja, ali i uspostavu nove mreže primarnih socijalnih odnosa s doseljenim stanovništvom, izbjeglicama i useljenicima. Pojam *rekonstrukcija* odgovara starosjedilačkom stanovništvu, dok je *konstrukcija* primjerenija doseljenom stanovništvu. Zbog toga se autor služi pojmom (re)konstrukcije, koji pre-

ciznije označuje socijalnu aktivnost na izgradnji lokalnih zajednica svih uključenih skupina stanovništva.

Nedugo nakon završetka rata počela je (re)konstrukcija lokalnih zajednica. Rezultati empirijskog istraživanja pokazuju da su sjećanja aktera na prijeratni suživot živa i prisutna. Poratni proces izgradnje suživota otežan je stereotipima, pri čemu se pripadnici nacionalnih skupina svode na konstruirane modele. Međutim, s vremenskim odmakom i smanjenjem međunacionalnih frustracija obnova suživota donedavno sukobljenih skupina poretka je više nego sigurna. Ovom procesu, napose među mlađim dobnim skupinama, pomažu i elementi popularne kulture. Suživot istraživanih skupina postao je dio društvene zbilje koja svjedoči o otpornosti mreža primarnih odnosa na mikrosocijalnoj razini.

Nameće se potreba daljnega prevrednovanja prošlosti i afirmativnog odnosa prema vrijednosnom sustavu u kojem će višenacionalna paradigma, tolerancija i ljudska prava biti vrijednost iznad svih. Ulogu u tome trebaju imati obrazovni sustav, pravosuđe, mediji na makrorazini i društveni akteri u mikrosocijalnom ambijentu.

Mario Bara

doi:10.5559/di.21.1.16

Vjekoslav Bratić SKRIVENA JAVNA POTROŠNJA – POREZNI IZDACI: POTREBA ILI UĐVARANJE BIRAČIMA?

Institut za javne financije, Zagreb, 2011.,
220 str.

Iako se nekima mogu činiti kao nužno zlo, porezi postoje još od najranijih dana civilizacije, a suvremena društva najbolje se